

Klimata un enerģētikas
ministrija

Pasaules
Dabas
Fonds

sadarbībā ar

KLIMATA UN ENERĢĒTIKAS MINISTRIJAS
PARTNERI

SADARBĪBAS MEMORANDS

par Latvijas upju atjaunošanu

Cēsis | 06.2025.

Sadarbības memorands noslēgts Cēsīs, 2025. gada 21. jūnijā starp:

1. **Klimata un enerģētikas ministriju**, pārstāvēta klimata un enerģētikas ministra Kaspara Meļņa personā (turpmāk – KEM);
2. **Pasaules dabas fondu**, pārstāvēts valdes locekles Magda Jentgena personā (turpmāk – PDF);
3. **Mazās hidroenerģētikas asociācija**, pārstāvēta valdes priekšsēdētāja Kaspara Gailiša personā (turpmāk – MHEA);
4. **Akciju sabiedrība “Latvenergo”**, pārstāvēts valdes locekles, attīstības direktores Ilvijas Boreiko personā (turpmāk – Latvenergo).

1. KONTEKSTS UN MĒRKIS:

Latvija ir valsts ar bagātīgiem saldūdens krājumiem, no kuriem pagaidām izmantojam nelielu daļu. Eiropas Vides aģentūras 2023. gadā publicētais novērtējums liecina, ka Latvijas ūdens ekspluatācijas indekss (saldūdens ieguves apjoms pretstatā ilgtermiņā pieejamajiem resursiem) ir 0,3% - piektais zemākais Eiropā. Tieši tāpēc, ka Latvijā ūdens ir viegli pieejams praktiski visā valsts teritorijā, ūdens taupīšana, aizsardzība un ilgtspēja nav pašsaprotamas prioritāte. To apstiprina arī statistika - Latvijā ir apmēram 12 500 upju, strautu un lielo grāvju. Upju kopējais garums ir apmēram 37 500 km, bet kopā ar grāvjiem hidrogrāfiskā tīkla kopgarums pārsniedz 100 000 kilometru. Upes izmantojam plaši – gan kā saldūdens krātuvi, kā atpūtas vietu, kā daļu no lauksaimniecības sistēmu, kā zvejas vietu. Tāpat arī Latvijas upju plūdumu jau izsenis izmantojam arī enerģijas ražošanai – gan vēsturiski ūdensdzirnavās, gan vēlāk arī spēkstacijās. Lai gan hidroelektrostaciju darbība tiešā mērā ir atkarīga no pieejamā ūdens resursa, ar mūsdienu tehnoloģiskajiem paņēmieniem tās iespējams efektīvi iesaistīt elektroenerģijas sistēmas balansēšanas rezervju tīklā, kā arī veidot par valsts energoapgādes drošuma un enerģētiskās neatkarības elementiem.

Šobrīd, tikai nedomājot vairāk nekā trešdaļa (~ 35%) no ūdensobjektiem novērtēta kā labā ekoloģiskā stāvoklī esoši. Savukārt ap 40% upju nav labā stāvoklī tāpēc, ka to krasti un gultne ir pārveidoti, vai arī to brīvu plūdumu un zivju dabisko migrāciju aptur dažādi šķēršļi – gan aktīvi izmantoti, gan sen pamesti un palikuši bez īpašnieka. Upes plūduma atjaunošana identificēts kā viens no būtiskiem upes veselības stāvokļa uzlabošanas pasākumiem. Ievērojot lielo upju skaitu, to izmantošanas dažādo raksturu, sistemātiskas rūpes par upju ilgtspējīgu pārvaldību pieprasa plašu iesaistīto pušu sadarbību un spēju līdzsvarot mūsu vides aizsardzības vajadzības un upju saimnieciskās lomas izpildi. Efektīva un noturīga ūdens resursu pārvaldība arī izcelta gan Vides pamatnostādnēs, gan KEM izstrādātajā Latvijas ūdens ilgtspējas ceļa kartē, gan arī Eiropas Komisijas 2025. gada 4. jūnijā pieņemtajā Eiropas Ūdens noturības stratēģijā.

Memoranda mērķis ir izveidot efektīvu sadarbības formātu, kurā identificēt un veikt nepieciešamos pasākumus, kopīgi meklēt iespējamus finansējuma avots un centralizēti un strukturēti organizēt Latvijas upju resursa pārvaldību. Memorands atspoguļo pušu vēlmi sadarboties kopēja mērķa labā. Memoranda ietvaros tiek izveidota kopīga Vadības grupa, lai uzraudzītu memoranda izpildi un uzraudzītu memorandā iesaistīto pušu apņemšanos.

1.1. Memoranda ietvarā veicamie uzdevumi:

1. Balstoties uz jau iepriekš veiktiem pētījumiem, identificēt un kategorizēt upes pēc to izmantošanas mērķa, nosakot prioritāri atjaunojamās upes un upes, kas ir piemērotas saimnieciskās darbības turpināšanai.
2. Izveidot vadlīnijas un nepieciešamības gadījumā pilnveidot tiesisko regulējumu, lai nodrošinātu, ka upes, kas pamatā piemērotas saimnieciskās darbības veikšanai, tiktu izmantotas efektīvi un ilgtspējīgi.
3. Balstoties uz starptautisko praksi, izveidot vadlīnijas kompensācijas aprēķinam šķēršļu īpašniekiem.
4. Kopīgi piesaistīt finansējumu upju atjaunošanai un veidot rekomendācijas tā efektīvai izmantošanai balstoties uz konkrētiem kritērijiem.
5. Veicināt pētniecību upju ilgtspējīgai izmantošanai.

2. IESAISTĪTO PUŠU SAISTĪBAS

2.1. KEM aņēmas:

- Izveidot un vadīt Vadības grupu Latvijas upju atjaunošanai;
- Nodrošināt Vadības grupas sekretariāta funkciju un sasaukt Vadības grupas sēdes ne retāk kā reizi pusgadā.
- Sekmēt normatīvā regulējuma pilnveidi, kur tas nepieciešams memoranda mērķu sasniegšanai un sekmēt dažādu interešu grupu/sadarbības partneru iesaisti viedokļu un priekšlikumu sniegšanā normatīva regulējuma izstrādes procesā;
- Iespēju robežās sniegt atbalstu pasākumu īstenošanā, lai veicinātu memoranda mērķu sasniegšanu;
- Veicināt pētniecību un sabiedrības informētību.

2.2. PDF aņēmas:

- Izstrādāt priekšlikumus Memoranda 1.1. sadaļā minētajām vadlīnijām un kritērijiem;
- Iespēju robežās sniegt atbalstu pasākumu īstenošanā, lai veicinātu memoranda mērķu sasniegšanu;
- Veicināt pētniecību un sabiedrības informētību.

2.3. MHEA aņēmas:

- Izstrādāt priekšlikumus Memoranda 1.1. sadaļā minētajām vadlīnijām un kritērijiem;
- Iespēju robežās sniegt atbalstu pasākumu īstenošanā, lai veicinātu memoranda mērķu sasniegšanu;
- Veikt savu biedru aptaujas par Vadības grupā definētām aktualitātēm vai izlemjamiem jautājumiem un izplatīt biedru vidū informāciju par memoranda īstenošanas gaitu;
- Veicināt pētniecību un sabiedrības informētību.

2.4. Latvenergo aņēmas:

- Izstrādāt priekšlikumus Memoranda 1.1. sadaļā minētajām vadlīnijām un kritērijiem;
- Iespēju robežās sniegt atbalstu pasākumu īstenošanā, lai veicinātu memoranda mērķu sasniegšanu;
- Veicināt pētniecību un sabiedrības informētību.

3. MEMORANDA STĀŠANĀS SPĒKĀ, PAPILDINĀŠANA UN DARBĪBAS PĀRTRAUKŠANA

- 3.1. Memorands stājas spēkā no tā Pušu abpusējas parakstīšanas brīža. Puses apņemas to pārskatīt ne retāk kā reizi trīs gados.
- 3.2. Memoranda grozījumi ir spēkā, ja tie ir noformēti rakstveidā un ir Pušu parakstīti. Memoranda grozījumi ir neatņemama Memoranda sastāvdaļa.
- 3.3. Sadarbības memorands ir spēkā no parakstīšanas brīža ar iespēju to papildināt, pamatojoties uz Pušu vienošanos. Sadarbības memoranda darbību pārtrauc, ja visi sadarbības memoranda dalībnieki par to rakstiski vienojas vai visas pušu saistības ir īstenotas;
- 3.4. Sadarbība balstās uz savstarpēju uzticību, caurredzamību un kopēju mērķu sasniegšanu. Parakstot šo sadarbības memorandu, puses apņemas īstenot tajā iekļautās saistības savstarpējas koleģialitātes gaisotnē, respektējot viedokļu un interešu dažādību, gādājot par Latvijas upju resursa ilgtspējīgu pārvaldību un valsts enerģētisko neatkarību.

4. NOSLĒGUMA JAUTĀJUMI

- 4.1. Sadarbības memorandam var pievienoties ikviena valsts pārvaldes iestāde, nevalstiskā organizācija un valsts kapitālsabiedrība, kas atbalsta tā mērķus un pauž gatavību iesaistīties to sasniegšanā, iesniedzot KEM pievienošanās vēstuli;
- 4.2. Visi jautājumi vai domstarpības, kas varētu rasties Memoranda izpildes laikā, Puses risina savstarpēju pārrunu ceļā un apliecina, ka tās netiks risinātas tiesā vai šķīrējtiesā un citos tiesām alternatīvajos veidos;
- 4.3. Memorandā ir izklāstīti Pušu nodomi, un tas veido saprašanās ietvaru.

PARAKSTI:

Klimata un enerģētikas ministrija:

Pasaules dabas fonds:

Kaspars Melnis
Klimata un enerģētikas ministrs

Magda Jentgena
Valdes locekle

Mazās hidroenerģētikas asociācija:

Akciju sabiedrība "Latvenergo"

Kaspars Gailītis
Valdes priekšsēdētājs

Ilvija Boreiko
Valdes locekle, attīstības direktore